תפארת יוסף — ראש השנה

(יז:) אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר (ישעיהו ו':י') השמן לב העם הזה וכו'. מיתבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בנתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו. לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור. הענין בזה דהנה זה נקרא גזר דין אצל השי"ת, כדאיתא במדרש (תנחומא שמות יח) שהקב"ה נכנס למקום שאין רשות להם לכנוס ושם חותם את הדין. וביאר בזה כבוד אאמו"ר הרהגה"ק זללה"ה, שהשי"ת נכנס חדר לפנים מחדר בעומק הלב של ישראל, ואם יש נקודה אחת אשר בזאת הנקודה לא עשה את החטא בזדון וביד רמה, בזאת הנקודה מעמיד אותו, וכמו שנאמר (איוב ל"ג:כ"ג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו. זה ג"כ מורה שאם ימצא בעומק הלב של ישראל נקודה אחת מני אלף, אשר זאת הנקודה לא היתה מסכמת על החטא, וזה הוא הזכות שלו, וזה הכל ביחיד, אבל בצבור, וצבור מורה על כללא דסגיאין, היינו שהצבור אחד מברר בחבירו, והיינו שאם ימצא רק באחד מן הכלל זאת הנקודה, בזה מברר את כל הכלל. והנה איתא (ספרי פ' שלח) אין צבור מזידין, היינו שבהכלל אי אפשר שיעשו כולם בזדון, ממילא אין שייך גזר דין אצל צבור. ומסיים הגמ' (שם) וגזר דין בצבור מי מיקרע והא כתיב (ירמיהו ב':כ"ב) כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני, לא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה וכו' שנאמר (שמואל א ג':י"ד) לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה. אמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה. אביי אמר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים. ולזה איתא בש"ס (מגילה לא:) בר"ה קרינן וד' פקד את שרה ומפטירין בחנה. כי באמת כתיב קודם (שמואל א ב':כ"ו) ויבא איש אלהים אל עלי וגו' עד וכל מרבית ביתך וגו'. ואיתא (בספרי) זה אלקנה אביו של שמואל, ומה חידש שמואל בנבואתו הלא כבר היה לו המאמר הנבואה הזאת מאביו. ורק חידש בזה מה שמסיים בנבואתו, אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה. והדיוק מזה בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים, שאפילו לגזר דין שיש עמו שבועה יש ג"כ תיקון, כי מקודם אצל אלקנה לא היה שום תיקון לנבואתו, וזה חידש שמואל שאין שום דבר בעולם שלא יהיה לו תיקון. וזה שמפטירין בחנה שאפילו לגזר דין שיש עמו שבועה ג"כ יש תיקון:

(יח.) כתיב (דברים ד':ז') מי כד' אלהינו בכל קראנו אליו וכתיב (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו התם ביחיד כאן בצבור וביחיד אימת אלו עשרת ימים שבין ראש השנה ליוה"כ. כתיב (דברי הימים א כ"ח:ט') אם תדרשנו ימצא לך. וביאר בזה כבוד אזמו"ר הרהגה"ק זללה"ה, שאם אדם פונה עצמו להשי"ת, לראות ולהכיר איך אורו של השי"ת נמצא בתפיסתו, אז השי"ת ממציא לו ומכיר איך אורו של השי"ת נמצא בתפיסתו. ורק באמת בהתחלה, יש לו לאדם כמה יגיעות וסבלנות, כי באמת יש מרחק רב, כמו דאיתא בש"ס (חגיגה יג.) מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק מאות שנה וכו' ובין רקיע לרקיע וכו'. ובאלו הימים מראה השי"ת לאדם דרך קצרה, כמו שנאמר (הושע י"ד:ג') קחו עמכם דברים ושובו אל ד'. אשר אם האדם מודה ועוזב, ואומר מעומק הלב סלח לנו אבינו כי חטאנו, אז מראה לו השי"ת אשר לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחי. ובאלו עשרת הימים אז בניקל להתאחד תפיסתו עם אורו ית'. ובאמת אם השי"ת מרכין עצמו לאדם אין לו לאדם שום חלק בזה, ורק השי"ת מגביה את תפיסת האדם. וזה דאיתא בש"ס (יומא פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. היינו שהשי"ת מראה לאדם, שבעבודתו האיר לעצמו כל זאת:

(לב.) סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכויות עמהן ואינו תוקע וקדושת היום ותוקע וכו' אמר לו רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר. אלא אומר אבות וגבורות וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע וכו'. ענין הפלוגתא הזאת הוא כמו שביאר כבוד אאמו"ר זללה"ה, כי קדושת היום מורה על זה הרצון שהתחיל מבריאת עולם. היינו הרצון הפשוט שהציב השי"ת בזה העולם, שכבוד שמים אינו בשלימות כביכול בלתי ישראל. וקדושת השם מורה על הקדושה הזאת שהיא למעלה מן כל הקדושות של זה העולם, כדאיתא במדרש (רבה ויקרא כ"ד:ט') קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם. ועל זה הענין סובב הפלוגתא, שרבי יוחנן בן נורי סובר שכולל מלכיות עם קדושת השם, אף שבאמת אינו שייך לכלול מלכיות עם קדושת השם, כי ענין מלכיות נקרא מה שישראל ממליך בדעתו את השי"ת, אף שרואה ומכיר שקדושתו של השי"ת סובב ומקיף את כל הבריאה למעלה מכל סדר עבודה, מ"מ מאחר שהשי"ת הציב בזה העולם לבוש ותפיסה כזאת, שכביכול השי"ת חפץ בעבודת ישראל על זה ממליך אותו מדעתו, וכדכתיב (תהילים כ"ב:כ"ט) כי לד' המלוכה ומושל בגוים. וענינו, כי אצל האומות נקרא השי"ת בשם מושל, שמנהיג אותם למעלה מדעתם, שאני אצל ישראל נקרא השי"ת בשם מלך, שישראל מצידם ממליכים אותו, וזה ענין מלכות של ישראל. ובאמת מה שייך לכלול אותו עם קדושת השם, מאחר שקדושת השם מורה למעלה מן זה הרצון. אבל עם כל זה סובר רבי יוחנן בן נורי, מאחר שישראל מצידו עובד עד מקום שידו מגעת, לזה נותן לו השי"ת מקום אף בקדושת השם שהוא למעלה מכל סדר עבודה. ואמר לו רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר והוא כי תקיעה איתא (בהאר"י הקדוש זצללה"ה פרי עץ חיים שער השופר פ"ד) שהוא מלשון חיבור, והיינו מאחר שישראל מצידו אין לו שום חיבור עם קדושת השם למה הוא מזכיר. אף שבאמת הוא, שבמקום שישראל עובד בזה העולם עד מקום שידו מגעת, נותן לו השי"ת מקום למעלה מן סדר עבודה. זה הוא הכל מצד השי"ת, שהשי"ת ברוב חסדו נותן לו מקום שם, אבל ישראל מצידו אין לו שם שום חיבור ואיך יכול להזכיר, אלא אומר קדושת היום וכולל מלכיות עמו ותוקע, היינו שזה הרצון הפשוט שהציב השי"ת שחפץ בעבודת ישראל, שם יכול להזכיר את המלכיות ושם הוא תוקע, כי זה עם הרצון יש לו חיבור. ומ"מ אף שאנן פסקינן כרבי עקיבא שכולל מלכיות עם קדושת היום, ובקדושת השם אין להזכיר את המלכיות, מ"מ אמרינן בגמר הברכה של קדושת השם, המלך הקדוש. ולשיטת רבי עקיבא איך שייך לומר בזאת הברכה המלך, רק הוא כדאיתא במדרש (רבה במדבר יג) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, אם למנין הימים הוה ליה למימר יום ראשון, אלא משעה שהיה הקב"ה יחיד בעולמו חפץ להיות לו דירה בתחתונים, וכדאיתא בתקוני זוה"ק (תיקון כב) קוב"ה אתקרי חד ולא בחושבן וקוב"ה אתקרי חד בחושבן, וזה מחמת שישראל עובד בחד בחושבן עד מקום שידו מגעת, מראה לו השי"ת שמשעה שהיה יחיד בעולמו, היינו במקום שנקרא חד ולא בחושבן, והיינו ממקום שישראל עלה במחשבה, שם ג"כ

יש מקום לעבודת ישראל. ועל זה הענין אמרינן בגמר הברכה של קדושת השם המלך הקדוש, כי מעט הכרה מוכרח להיות שם שהשי"ת חפץ במלכות של ישראל:

(לב:) אין מזכירין מלכות וזכרונות של פרענות. מלכויות כגון (יחזקאל כ:ל"ג) חי אני נאום ד' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם וכו' וזכרונות כגון (תהילים ע"ח:ל"ט) ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב וכו' אבל אם בא לומר מלכות של פרענות של עכו"ם כגון (תהילים צ"ט:א') ד' מלך ירגזו עמים וכגון (תהילים י':ט"ז-י"ז) ד' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו וכו'. ענין מלכות נקרא, מה שישראל מצידו ממליך את השי"ת, אף שבאמת הוא אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, וכבודו של השי"ת הוא תמיד בשלימות גם בלתי עבודת ישראל. מ"מ הישראל רוצה תמיד להכיר את המלוכה של השי"ת ורוצה תמיד לראות החיבור מן תפיסתו עם אורו של השי"ת, וכדכתיב (תהילים כ"ב:כ"ט) כי לד' המלוכה ומושל בגוים. שאצל האומות נקרא השי"ת בשם מושל, שהם אינם מכירים בתפיסתם שום חיבור עם אורו של השי"ת, רק שהשי"ת מנהיג אותם למעלה מדעתם, שאני אצל ישראל נקרא השי"ת בשם מלך, שרוצים תמיד להכיר בתפיסתם את החיבור עם אורו ית'. וזה הענין שאין מזכירין מלכות של פרענות, כגון אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, שמקודם כתיב שם (יחזקאל כ:ל"ב) והעולה על רוחכם היו לא תהיה היינו שישראל מצידו אינו מכיר בתפיסתו את המלוכה של השי"ת, רק שהשי"ת אומר להם, אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם, שהשי"ת ינהג אותם בהכרח, וזה הוא אצל ישראל פרעניות ממש, מאחר שישראל רוצה תמיד להכיר בתפיסתו את המלוכה של השי"ת. זכרונות, כגון ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, והיינו כי באמת השכל של האדם מחייב שהעונש של האדם אחר החטא היה צריך להיות בלי גבול, כי מאחר שחטא נגד הרצון של השי"ת, שזה הרצון הוא בלי גבול ובלי תכלית, ממילא מחייב השכל שהעונש ג"כ צריך להיות בלי גבול. אך השי"ת ברוב רחמיו וחפץ להיטב הציב שהעונש הוא בגבול, כי באמת השכר של השי"ת לטובה הוא בלי גבול, והיינו במקום שאדם מקיים את רצונו ית', מגביה השי"ת את תפיסתו למעלה עד שנתאחד יחד עם הרצון של השי"ת, וכשם שזה הרצון הוא בלי גבול, כך תפיסתו ומתן שכרו הוא ג"כ בלי גבול. אבל להיפך אצל עונש ח"ו הוא רק בגבול. והוא, כי באמת נגד הרצון של השי"ת אי אפשר לפעול כלום, רק כל ענין החטא הוא רק בתפיסתו, ותפיסתו הוא בגבול ממילא העונש הוא ג"כ בגבול, וזה, ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, שהשי"ת זוכר לאדם שהוא רק בשר, והיינו שהוא רק בגבול ותכלית ולא יענוש אותו רק בגבול. וזכרון כזה הוא אצל ישראל פרעניות, אבל אם בא לומר מלכות של פרענות של עכו"ם, כגון ד' מלך ירגזו עמים, וכגון ד' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, והיינו כדכתיב (משלי כ"ה:ה') הגו רשע לפני מלך ויכון בצדק כסאו, כי מזה שהאומות מרגיזין ומרעישין את הארץ, כדכתיב (תהילים ב':א') למה רגשו גוים. ומזה הירגזון אומר השי"ת עתה אקום יאמר ד', ומזה שהם מרעישין את הארץ שאומרים עזב ד' את הארץ. מזה בונה השי"ת יותר מלכות שמים בהתגלות. וזה ד' מלך ירגזו עמים, שמהירגזון שלהם יהיה בקרוב ד' מלך. וכן נמי הענין של ד' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, כי באמת כתיב (תהילים ט':ז'-ח') וערים נתשת אבד זכרם המה וד' לעולם ישב כונן למשפט כסאו. אבד זכרם המה, איתא על זה במדרש (תנחומא תצא יא) זה זכרון של עמלק, כי אין השם שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק, ומהאבדון שלהם יהיה יותר מלכות שמים בהתגלות, וזה ד' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, שמהאבדון שלהם יהיה ד' מלך. וזה ענין שאם בא לומר מלכות של פרעניות של עכו"ם אומר, כי מפרעניות שלהם יבנה בקרוב מלכות שמים של ישראל בהתגלות:

(לד.) אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה ממה נפשך וכו' מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל וכו'. איתא במדרש (רבה אמור כט) רבי יהושע פתח אשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכון (תהילים פ"ט:ט"ז), רבי אבהו פתר קרא בחמשה זקנים שהם נכנסים לעבר את השנה, מה הקב"ה עושה מניח סנקליטיא שלו מלמעלן ויורד ומצמצם שכינתו ביניהם מלמטן, מלאכי השרת אומרים הוא תקיף הא תקיף הא אלהא הא אלהא, מי שכתיב בו (שם) אל נערץ בסוד קדושים רבה מניח סנקליטין שלו ומצמצם שכינתו ביניהם למטה, כל כך למה שאם טעו בדבר הלכה הקב"ה מאיר פניהם, הה"ד באור פניך יהלכון, א"ר יאשיה כתיב אשרי העם יודעי תרועה, וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להם כמה בוקינוס יש להם כמה סלפירגסי יש להם ואמרת אשרי העם יודעי תרועה, אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים וכו'. והמדרש הזה יפלא בעיני כל רואה, שמה שייכים ב' דרשות אלו, היינו הדרש על הכתוב באור פניך יהלכון, עם הדרש על הכתוב אשרי העם יודעי תרועה. אך ביאור זה, כי באמת הציב השי"ת זמנים קבועים לתפלה כדאיתא בש"ס (ברכות לא.) יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש ע"י דניאל (דניאל ו':י"א) וזמנין תלתא ביומא וגו'. וכדאיתא במדרש (תנחומא מקץ ט) שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש מהו להתפלל בכל שעה אמר ליה אסור א"ל למה שלא ינהוג קלות ראש בגבורה לא קיבל ממנו. מה עשה רבינו הקדוש השכים אצלו א"ל קירא ברא, לאחר שעה נכנס אצלו א"ל אמפורטור. ולאחר שעה א"ל שלום עליך המלך, א"ל מה אתה מבזה במלכות, א"ל ישמעו אזניך מה שפיך אומר ומה אתה וכו' מלך מלכי המלכים על אחת כמה וכמה שלא יהא אדם מטריחו בכל שעה. ומזה אנו רואין שאם יבוא האדם בכל פעם בתפלתו לפני המלך נקרא שפוגע בכבוד המלך, וא"כ למה אנו עושים מספק תקיעות הרבה פעמים, הלא לכאורה נראה שפוגע ח"ו בכבוד המלך. אכן החילוק בזה, כי ישראל יען שהוא מסופק בדבר הלכה, ועושה מספק הלכה עוד הפעם את המצוה, אולי יכוון הפעם לרצונו ית', לזה אינו נקרא ח"ו פוגע בכבוד המלך, אלא אדרבה זה חביב מאד לפני השי"ת, והשי"ת מקבל את העבודה באהבה, כמו שאנו אומרים שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים. וזה כוונת המדרש שדרשו אשרי העם יודעי תרועה, שיודעים לפתות את בוראם בתרועה, אחר הדרש שדרשו על הכתוב באור פניך יהלכון בחמשה זקנים שהם נכנסים לעבר את השנה, כי באמת כתיב (תהילים פ"ב:א') אלהים נצב בעדת אל, שחביב לפני הקב"ה רצון הישראל שחפצים להתקרב אליו ית' הן בהלכה ברורה והן בדבר שעושין מספק, ואף אם טעו בדבר הלכה הקב"ה מאיר עיניהם כמו שאיתא במדרש (שם) ומקבל הכל באהבה: